

Чевпотенко Андрій Васильович
студент 5 курсу історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
науковий керівник: ст. викладач **Зосімович О. Ю.**

Поширення німецького права в Україні

У 14-16 столітті міста, котрі жили в тісному господарському зв'язку з землею за часів князівства, почали відокремлюватися від сіл і стали повністю самостійними організаціями. Причиною такої самостійності міст стало зростання населення, яке займалось виключно ремеслами і торгівлею, а також поширенням німецького права. Згідно норм магдебурзького права відбувалося регулювання управління містом, суспільно-правові відносини, суд та судочинство, визначалися заходи кримінальних покарань, регламентувалася внутрішня статутна діяльність купецьких корпорацій, ремісницьких цехів, а також торгів [1, с. 4].

Такий устрій полягав у тому, що місто виходило з місцевої адміністративної влади і отримувало самоврядування, маючи власні суди і уряди. Мета самоврядування: місто не зв'язується адміністративними обмеженнями, вільно розвивається і доходить до повного господарського розвитку. В Україні такі міста як Київ, Львів, Луцьк змогли отримати більше самоврядування, маючи виборну міську раду і лавничий суд. Менші міста підлягали владі старост або ж своїх панів [1, с. 6].

Після отримання магдебурзького права, місто сплачувало гроші в державну казну. Певна частина натуральних повинностей була ліквідована, а були встановлені єдині податки з ремесла і з торгівлі. Місто було звільнене від управління і суду королівський чи князівських намісників.

Варто також зазначити, що міста, котрі отримали магдебурзьке право були поділені на дві групи:

- де мала чинність магістратська управа;
- з управою ратушною [2, с. 3].

В ратушному місті керівниками були вїйти і бурмістри, котрі були виконувачами обов'язків функцій королівських і князівських намісників.

Склад магістрату – дві колегії – лави, котрі відали судовими справами, і ради, котрі займалися адміністративно-господарськими справами. Членів магістрату називали лавниками і радниками.

В магістраті знаходилися тільки найзаможніші міщани, котрі дбали про стягнення податків з млинів, броварень та гончарень.

Лава виконувала судові функції, зокрема в карних справах. Вона під керівництвом вїйти, становила колегію з одинадцяти чоловік, для прийняття вироку могло бути суддів менше (навіть три) [3, с. 26].

Процес у містах з німецьким правом був усним та змагальним. Судочинство проводилось латинською і польською мовами. До складу магістратського суду входили бурмістри і радці [2, с. 83].

Суд, згідно магдебурзького права, відмінний від адміністрації. В ради в руках були зосереджені і суддівські і адміністративні функції. Відносно апеляції можна сказати, що вища апеляційна інстанція для магістратських судів був і суд

міст магдебурзьким устроєм. Для прикладу, Львівський магістрат був вищою апеляційною інстанцією для Галичини і для Поділля.

Війтові в магдебурзькому праві належала головна роль. Саме він очолював міські управи. Війт назначався королем або місцевими старостами.

Бурмістри, радці і лавники вибиралися з місцевого населення – православні, католики чи уніати. Проте таке право надавали не лише королі, його могли надавати і окремі пани чи землевласники, котрі мали привілеї на магдебурзьке право.

За гетьманських часів українські гетьмани дбали про те, щоб магдебурзьке право було закріплене в деяких українських містах і намагалися підтримати їхнє торгівельне значення та економічний добробут[4, с. 43].

В Україні найраніше отримали магдебурзьке право міста Закарпатської України, котрі перебували під владою Угорщини. Вже з 1329 року магдебурзьким правом були наділені Хуст, Вишкове і Тячів. Пізніше таким правом наділили Санок (1339), Львів (1356), Кам'янець - Подільський (1374), Київ (1494 - 1497), міста Лівобережної України змогли отримати німецьке право лише в кінці XVI ст. – на початку XVII ст. Переяславль (1585), Стародуб (1620), Ніжин (1625) [5, с. 12].

У 1663 році 14 серпня польський король Ян Казимір юридично підтвердив місту Станіславу самоврядування згідно магдебурзького права. Таким привілеєм передбачено і герб міста. – в основу малюнка поставлена відчинена міська брама з трьома бойовими вежами. Такий архітектурний сюжет зберігся в зображеннях гербів міста та печаток міста і в наступні століття.

На українських землях діяла така частина німецького права, котра допомагала організувати систему самоврядування. Український історик права А. Кістяковський зазначав, що «Магдебурзьке право терпіло зміни від місцевих звичаїв та поглядів, що часто діяли поряд з ним і змінювали його» [4, с. 23].

Якщо говорити про внутрішні відносини міст, котрі були наділені магдебурзьким правом, то варто зупинитися на соціальних протиріччях.

Верховенство було захоплено патріацитом, який не допускав в своє коло середній клас міщанства, ні незаможних передміщан. Вільне виборче право фактично всюди було скасоване, багатії отримали свої посади довічно. Для прикладу, у Львові влада була в руках кількох родин багатих купців, а ремісники довго добивалися в міську репрезентацію і лише в 1577 році отримало для себе «колегію мужів» з невеликими контрольними компетенціями. Цю колегію назвали «колегією сорока мужів», а його членів називали «панами». Населення неодноразово обурювалося і домагалося для себе прав.

Релігійно-національні відносини були так само загострені. В багатьох містах в статутах магдебурзького права зазначалося, що міста повинні служити ви знавцями римської віри – саме тому в міських правах утиснені були українці, оскільки вони представники православної віри. Винятком став лише Кам'янець на Поділлі, де існували три національні громади: українська, польська та вірменська [5, с. 17].

У малих містах, де більшість була саме українського населення, українці мали всього одного чи двох представників у раді і суді, решта – поляки. У Львові українці не були допущені до міських посад. Крім того ж вони мали право проживати лише в малому кварталі «Руської» вулиці. Вони не могли належати до цехів, їх обмежували у торгівлі і не дозволяли організовувати публічні релігійні виступи.

Українці в Перемишлі не мали навіть доступу до ради, в Дрогобичі їм заборонялося ставити в місті церкву. В міщан було право будувати будинки, на нижніх поверхах цих будинків дозволялося відкривати крамниці і хлібні засіки. В місті дозволяли будувати лазню, шинок, млин і гостинний двір для заїжджих. Доходи йшли в міську казну, а вже з неї направлялася плата за магдебурзьке право. Згідно цього права, купці, що привозили в місто товари мали продавати їх лише оптом, а купівля-продаж вроздріб – монополія місцевих купців [5, с. 72].

Отже, магдебурзьке право є одним із видів права вільних міських общин середньовіччя. Малі міста згідно з магдебурзьким правом отримали самоврядування і незалежність від суду, право власності землі, пільги для ремісників і торговців, право на проведення ярмарок і звільнення від повинностей феодалам.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бевз М. Магдебурзьке право та урбаністичний уклад приватного міста-резиденції ХУІІ-ХУІІІ ст. (на прикладі Жовкви) // Самоврядування в Києві: історія та сучасність. Мат. міжнарод. конф., присвяченої 500-річчю надання Києву магдебурзького права. – Київ, 2000.
2. Білоус Н. Магдебурзьке право // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – К. : Наук. думка, 2009. – Т. 6 : Ла – Мі. – С. 413.
3. Владимирський-Буданов М. Німецьке право в Польщі і в Литві // Розвідки про міста і міщанство на Україні-Руси в XV-XVІІІ в. Львів, 1904. – С. 183; С. 275-276.
4. Гошко Т. Нариси з історії магдебурзького права в Україні XIV – поч. XVІІ ст. / Т. Гошко. – Львів : Афіша, 2002. – 255 с.
5. Грушевський М. С. Історія України-Руси / М. С. Грушевський / редкол. : П. С. Сохань (гол.) та ін. – К. : Наук. думка, 1991. – Т. 5 – 688 с.